

Marta Popowska

Rękopis muzyczny ms. 182 z Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu

Saeculum Christianum : pismo historyczno-społeczne 9/2, 87-110

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MARTA POPOWSKA

RĘKOPIS MUZYCZNY MS. 182 Z BIBLIOTEKI KAPITULNEJ WE WROCŁAWIU

Przedmiotem niniejszego artykułu jest rękopis muzyczny – antyfonarz i graduł z przełomu XV i XVI wieku, który był niegdyś własnością kolegiaty w Świdnicy¹. Aktualnie przechowywany jest on w Dziale Zbiorów Specjalnych Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu pod sygnaturą ms. 182. W kodeksie nie ma jakiegokolwiek informacji o nazwie rękopisu, a w registraturze Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu figuruje pod nazwą *Antiphonarium et Graduale pro officio et Missa Beatae Mariae Virginis*. Nazwa ta jest adekwatna do zawartości, co wykaże dalsza część artykułu. Format biblioteczny tego rękopisu określa się symbolem 2° folio, który jest przyjęty dla ksiąg powyżej 35 cm wysokości grzbietu oprawy.² Treść została zanotowana na 113. kartach pergaminowych, obustronnie wyprawionych³ oraz na dołączonych później do kodeksu 34. kartach papierowych. Charakter pisma wskazuje, że dopis ten zrealizowano w XVI wieku. Aktualnie kodeks składa się z piętnastu składek, w tym trzy ostatnie są papierowe. Struktura poszytów jest w zasadzie regularna, zdecydowana większość składek tworzy quinternion – najczęściej stosowany w rękopisach muzycznych.⁴ Wyjątek stanowią: składka jedenaśta i piętnasta, które tworzą quaternion, dwunasta, która tworzy ternion i ostatnia o nieregularnej budowie (4+5). Rękopis ma foliację arabską. Cyfry znajdują się w prawym górnym rogu strony recto. Liczby od 1 do 107 pisane są czarnym atramentem, a pozostałe od 108 do 147 ołówkiem. Ponadto na końcu rękopisu umieszczone zostały dwie karty, które nie posiadają żadnej numeracji. Zawierają one zakończenie wersetu allelujatyicznego *Vox exultationis* oraz sekwencję *Pssallat ecclesia mater*. Śpiewy te należą do formularza przeznaczonego na święto Poświęcenia Kościoła i stąd powinny znajdować się po folii 138. Umieszczenie ich na końcu kodeksu jest zapewne pomyłką introligatora. Fakt ten może wskazywać

¹ Informację taką podaje Katalog Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu.

² Format biblioteczny. *Encyklopedia wiedzy o książce*. Wrocław 1971, kol. 723.

³ Według klasyfikacji W. Semkowicza jest to tzw. pergamin północny. Te go z: *Paleografia łacińska*. Kraków 1951, s. 50.

⁴ J. Pikulik, *Analiza źródłoznawcza gradułu tyńieckiego ms. b. s. z Biblioteki Narodowej w Warszawie*. W: *Muzyka religijna w Polsce. Materiały i studia*. T. 9. Warszawa 1988, s. 141.

również na to, że foliacja ołówkowa, będąca kontynuacją poprzedniej, została wykonana podczas renowacji rękopisu. Między niektóre folie (np. 24v a 25, 38v a 39) zostały włączone karty papierowe. Nie posiadają one numeracji. Ich obecność w tym miejscu można wytłumaczyć tym, że zapewne zostały dodane podczas zabiegów konserwatorskich w celu lepszej ochrony kart pergaminowych. Przedstawiona struktura wewnętrzna bloku książki świadczy wyraźnie, że nie jest ona pierwotna. To samo można powiedzieć o półpełnej oprawie kodeksu, która jest rekonstrukcją oprawy pierwotnej. Składa się ona z dwóch desek o wymiarach 39,9x26,5 cm i grubości ok. 1 cm. Deski są obciągnięte szarym płótnem i połączone ze sobą brązową skórą, która pokrywa grzbiet bloku książkowego. W dolnej części grzbietu naklejono skrawek skóry, stanowiący fragment pierwotnej oprawy grzbietowej, która uległa zniszczeniu. Skóra jest ściemniała, wytarta i miejscami popękana. Z powodu dużego zniszczenia nie można stwierdzić czy posiadała jakieś zdobienia. Z pierwotnej oprawy zachowały się również wołowe półskórki o wymiarach 39,5x16 cm, które zostały zdjęte z zwierciadła oprawy górnej oraz okładki dolnej. Półskórki oprawy pierwotnej posiadają zdobienia wykonane rylcem. Tworzą one rombową kratę, która pokrywa całą skórę zwierciadła oprawy. Jeden z środkowych rombów kraty wypełniają pionowe i poziome nacięcia wewnątrz czworoboku. Półskórki okładzin noszą wyraźne ślady metalowych okuć. Znajdowały się one na górze i dole środkowej części półskórków. Kodeks posiada oryginalne zapięcie, na które składa się przytwierdzona na środku brzegu okładki górnej mosiężna klamra oraz umocowany do okładki dolnej uchwyt z paskiem skórzanym. Grzbiet kodeksu nie posiada zgrubień, które są charakterystyczne dla łączenia bloku książkowego za pomocą zwińców. Okładka górna ma od strony wewnętrznej wyklejkę na której widnieje napis: *GEORGIUS FIDE ANNO DOMINI 1628 R*. Stan zachowania kodeksu mimo zabiegów konserwacyjnych nie jest najlepszy.⁵ Najbardziej ucierpiały pierwsze karty, które z powodu pożaru są mało czytelne. Na wielu foliach można zauważyć ślady wilgoci i pleśni. Spotkać można również zniszczenia dokonane przez gryzonie oraz robactwo. Liturgik nosi ślady częstego używania. Świadczą o tym dolne rogi kart, które z powodu wytarcia zostały uzupełnione masą papierową. Kodeks nie ma palimpsestów, a widoczne ślady neum na pięcioliniach obok zapisu oryginalnego, są wynikiem przenikania inkaustu ze strony verso na stronę recto i odwrotnie.

1. Kwestie paleograficzne

Analiza paleograficzna ujawnia trzy rodzaje pisma, przy czym zapisu dokonało co najmniej czterech anonimowych skryptorów. Trzon kodeksu, na który

⁵ W katalogu biblioteki czytamy, że manuskrypt został nadniszczony podczas wybuchu bomby, która spadła na bibliotekę w roku 1945.

składają się karty pergaminowe (folie 1-113 verso), został zanotowany przez dwie różne ręki. Pismo zbliżone jest do rotundy włoskiej, która w pełni wykształciła się w XIV wieku a używana była do zapisu gradułów i antyfonarzy jeszcze w XVII wieku.⁶ Litery minuskulne podobne są do tekstury gotyckiej.⁷ W ich budowie przeważa wysokość nad szerokością, jednak górne wydłużenie znaków jest krótkie. Od typowej tekstury odróżnia to pismo również łagodne łamanie łuków. Majuskuła tej części kodeksu reprezentuje pismo kaligraficzne. Inicjały pisane są czarnym, czerwonym lub niebieskim atramentem. Litery wypukłe jak: D, O, R, Q nabierają niekiedy opływowych kształtów, gdzie indziej znowu ulegają kilkukrotnemu łamaniu. Częstym elementem zdobniczym jest zdwajanie linii, dodawanie kresek, kótek i kropek, które wypełniają zamknięte powierzchnie liter. Niektóre litery posiadają wybujałe wąsy i zawijasy. Co najmniej dwaj skrypcy zanotowali pozostałą część manuskryptu znajdującą się na foliach papierowych (karty od 114 do końca kodeksu). Kopiści posłużyli się pismem o charakterze kursywnym tj. bastardą oraz kurrentą gotycką. Oba pisma były stosowane do końca XVI wieku. Zapis ten sprawia wrażenie, jakby był kreślony pośpiesznie, niedbale i zatracając charakterystyczną dla kaligrafii regularność. Łaski górne i dolne liter posiadają pętle i zawijasy albo też łukowate wygięcia. Obserwuje się jednocześnie większe niż poprzednio nagromadzenie znaków abrewiacyjnych. Litery majuskułne przyjmują mniej wybujałe kształty, rzadziej w ich zdobieniu używany jest kolor.

Notacja muzyczna kodeksu zbliżona jest do tzw. notacji messyńskiej, będącej odmianą gotyku. Neumy posiadają kształt rombowy jednak brak w nich ostrości i kanciastości, charakterystycznej dla czystego gotyku. Podstawą zapisu muzycznego są neumy: punctum oraz virga, które występują jako samodzielne nuty lub są elementami konstruktywnymi neum złożonych, takich jak: pes, clivis, climacus, torculus, porrectus i salicus. Kopiści manuskryptu w zapisie melodii posłużyli się trzema rodzajami kluczy muzycznych: „C”, „F” i „G”. Jedyńm znakiem chromatycznym jest bemol, który zawsze występuje jako znak przygodny. Przypomina on swoim wyglądem małą literę „b” z pentlicowatą górną łaską. Notowany jest cieńszym piórem niż pozostały zapis muzyczny. W związku z tym można przypuszczać, że jest on późniejszym dopisem. Treść muzyczna kodeksu została zapisana na systemach pięcioliniowych wykreślonych czerwonym lub wyjątkowo (folie od 77 verso do 80) czarnym atramentem. Pod każdą pięciolinią kopiści umieścili jeszcze jedną linię, na której został zapisany tekst liturgiczny śpiewów. Czasami linię tę wykorzystano do zapisu wyższych nut należących do następnego systemu pięcioliniowego. Porównując nuty zapisane w głównej części kodeksu z dopisami późniejszymi, można

⁶ W. Semkowicz, *Paleografia łacińska*, s. 510.

⁷ Tamże, s. 359.

stwierdzić, że zmiana typu pisma w tekście występuje łącznie ze zmianą typu pisma muzycznego. Świadczy to o tym, że tekst i nuty zostały zapisane przez tego samego skryptora. Trzeba ponadto zaznaczyć, że pisma muzyczne kreślone przez różnych kopistów są do siebie bardzo podobne, co wskazywałoby na jeden dukt skryptorium. Reasumując rozważania na temat kwestii paleograficznych kodeksu należy dodać, że niejednorodna notacja nie jest wynikiem stosowania pecji. Jak wiadomo technika ta była powszechnie wykorzystywana do przepisywania ksiąg liturgicznych w skryptoriach uniwersyteckich w XV wieku. Zmiana ręki wskazuje raczej na różne okresy powstawania kodeksu. Przemawia za tym fakt użycia nowego materiału pisarskiego od folii 114, o czym wspominałam wyżej. Świadczy o tym również niektóre noty marginalne, których charakter pisma zbliża się do zapisu dokonanego na kilkunastu kartach papierowych. Dekoracja kodeksu jest uboga, brak w niej miniatur. Przede wszystkim rękopis pisany jest czarnym atramentem. Jedynym środkiem zdobniczym jest używanie koloru czerwonego i niebieskiego w zdobieniu inicjałów.

2. Zawartość manuskryptu

Na zawartość rękopisu składają się śpiewy mszalne oraz brewiarzowe. Do pierwszej grupy należą śpiewy: *Ordinarium missae*, *Proprium de tempore*, *Proprium de sanctis* oraz śpiewy formularza *Terribilis est* przeznaczone na uroczystość poświęcenia kościoła, a także formularz *Missa pro defunctis* oraz 24 sekwencje. Drugą grupę stanowią śpiewy związane z nabożeństwami klasztorными. Należą do nich antyfony z diferencjami, psalmy zanotowane w formie incypitów lub w całości, a także responsoria oraz hymny.

Ordinarium missae

Kodeks zawiera po 7 śpiewów *Kyrie*, *Gloria* i *Sanctus* oraz 5 *Agnus Dei*. Wśród kompozycji *Gloria* dwie zostały zapisane w formie incypitów muzycznych. Analiza śpiewów *Ordinarium missae* ujawnia charakterystyczne cechy. Najpierw zwraca uwagę sposób notowania. Trzon stanowią śpiewy zapisane na foliach od 58 do 63v⁸, które zanotowano parami. Pierwsze występują 4 pary *Kyrie-Gloria*, a następnie tyle samo *Sanctus – Agnus Dei*. Taki sposób zapisu rozpowszechnił się w XII wieku i przyjęto go w notowaniu liturgików diecezjalnych. Zapis ten stosowali także kanonicy regularni z Żagania, norbertanie z Krakowa, paulini oraz bożogrobcy z Nisy.⁹ Pozostałe śpiewy *Ordinarium missae*, które figurują w naszym rękopisie, zostały najprawdopodobniej dopisane

⁸ Zob. ostatni punkt artykułu – Wykaz zawartości ms. 182 – f 58-63v

⁹ J. Pikulik, *Indeks śpiewów Ordinarium missae w gradualach polskich do 1600 r.* W: *Muzyka religijna w Polsce. Materiały i studia*. T. 2. Warszawa 1978, s. 143n.

do kodeksu później. Pierwszy dopis znajduje się na foliach od 46v do 47 w ramach formularza *Missa pro defunctis* i dotyczy pary *Kyrie-Gloria*, po której powraca pierwotny dukt pisarski w następnej parze śpiewów stałych *Sanctus – Agnus Dei*. Zmiana charakteru pisma wskazuje raczej na zmianę ręki skryptora niż na znacznie późniejszy okres powstania. Następny dodatek pojawia się na foliach 50 i 50v, gdzie kopista zanotował kolejną parę *Kyrie-Gloria*. Pozostałe dopisy znajdują się na folii 80 i 92. Pierwszy z nich (folia 80) skryptor umieścił w rubryce *sexta feria*, po sekwencji *Stabat Mater*; jest to para *Kyrie – Gloria*. Drugi dopis (folia 92) dotyczy śpiewu *Sanctus*. Poniższe tabele nr 1 i 2 przedstawiają identyfikację śpiewów *Ordinarium missae* w omawianym rękopisie według kolejności występowania w ms. 182. Podaję w nich następujące dane: kolumna 1. – kolejność występowania w omawianym rękopisie, kolumna 2. – nazwa śpiewu i miejsce notacji, kolumna 3. – oznaczenie utworu w *Graduale Romanum*¹⁰, kolumna 4. – miejsce w katalogu J. Pikulika (JP)¹¹, kolumna 5. – numer melodii w katalogu M. Melnickiej (Mel)¹² lub D. Bosse’go (Bos)¹³, Thannabaura (Than)¹⁴, M. Schildbacha (Schild)¹⁵. W ostatniej kolumnie 6. znajdują się informacje dotyczące: melodii, sposobu jej notowania, nazwa rubryki oraz podaję trop tekstowy jeżeli występuje.

Tabela 1

PARY KYRIE – GLORIA					
L.P.	ms. 182 folia nazwa śpiewu	GR	JP	Mel	Uwagi
				Bos	
1 para	f. 46v Kyrie	–	18	111	wariant melodyczny, (<i>Missa pro Defunctis</i>), dopis XVI w.
	f. 46V Gloria		?	?	niezidentyfikowane – incypit muzyczny, dopis XVI w.
2 para	f. 50 Kyrie	–	22 War. A	149	Rubryka – <i>In Nativitate Mariae Virginis</i> , dopis XVI w., trop – <i>Jesu Christe et Sancte Spiritus</i>
	f. 50 Gloria	–	11		od słów <i>et in terra</i> , dopis XVI w.

¹⁰ *Graduale Romanum*. Roma 1908.

¹¹ J. Pikulik, *Indeks śpiewów*, s. 139-275.

¹² M. Landwehr Melnicki, *Das einstimmige Kyrie des lateinischen Mittelalters*. Regensburg 1955.

¹³ D. Bosse, *Untersuchung einstimmiger mittelalterlicher Melodien zum „Gloria in excelsis Deo“*. Regensburg 1955.

¹⁴ P. J. Thannabaur, *Das einstimmige Sanctus der römischen Messe in der handschriftlichen Überlieferung des 11. bis 16. Jahrhunderts*. München 1962.

¹⁵ M. Schildbach, *Das einstimmige Agnus Dei und seine handschriftliche Überlieferung des 10. bis 16. Jahrhunderts*. Erlangen – Nürnberg 1967.

PARY KYRIE – GLORIA					
L.P.	ms. 182 folia nazwa śpiewu	GR	JP	Mel	Uwagi
				Bos	
3	f. 58 Kyrie	V	4	78	rubryka – Die Domina Tempore Paschali, zapis oryginalny
	f. 58 Gloria	I ad lib.			trop – Jesu Christe et Sancte Spiritus
4	58v Kyrie	IX	6	171	wariant melodyczny, rubryka Kyrie eleison de Domina, zapis oryginalny
	f. 59 Gloria	IX	4	23	trop – 1. Spiritus et alme orphanorum Paraclete 2. Primogenitus Mariae Virginis 3. Ad Mariae gloriam 3. Mariam sanctificans 5. Mariam gubernans 6. Mariam coronans
5 para	60 Kyrie	VIII ad lib.	16	132	rubryka – Kyrie de Requiem, zapis oryginalny
	f. 60 Gloria	–	10	5	trop – Domine, Fili unigenite Jesu Christe altissime
6 para	f. 60v Kyrie	I	1	39	wariant melodyczny, rubryka – (De Nativitate Mariae Virginis), zapis oryginalny
	f. 61 Gloria	I	1	12	
7 para	80 Kyrie	–	23	126	rubryka – In honore Beatissimae Mariae Virginis, dopis XVI w., melodia zapożyczona z innej kompozycji
	f. 80 Gloria		?	?	niezidentyfikowany incypit muzyczny, dopis XVI w.

Tabela 2

ŚPIEWY SANCTUS I AGNUS DEI					
L.P.	ms. 182 folia	GR	JP	Than	Uwagi
				Schild	
1	f. 46v Sanctus	–	13	150	dopis XVI wiek
2 – para	f. 47 Sanctus	–	13	150	
	f. 47 Agnus Dei	–	18	–	Melodia Sanctus – (JP 12), (Than 185)
3 – para	f. 61v Sanctus	–	12	185	
	f. 62 Agnus Dei	II	1	260	wariant melodyczny
4 – para	f. 62 v Sanctus	IX	4	33	trop – Benedictus Mariae filius qui venit in nomine Domini, wariant melodyczny
	f. 62 v Agnus Dei	(IX)	15	–	Wariant melodyczny, melodia Sanctus IX

ŚPIEWY SANCTUS I AGNUS DEI					
L.P.	ms. 182 folia	GR	JP	Than	Uwagi
				Schild	
5 – para	f. 62v Sanctus	IV	2	49	trop: Benedictus Mariae filius qui venit in nomine Domini
	f. 63 Agnus Dei	IV	2	136	wariant melodyczny
6 – para	f. 63 Sanctus	XII	6	177	
	f. 63 v Agnus Dei	(XII)	16	210	wariant melodyczny, melodia Sanctus XII
7	f. 92 Sanctus	–	14	182	dopis XVI wiek

Okazuje się, że główny trzon repertuaru *Ordinarium missae* w ms. 182 stanowią utwory znane w edycji watykańskiej. Lista śpiewów jest charakterystyczna przede wszystkim dla polskich kodeksów diecezjalnych, a *Agnus Dei* nr 5 (J. P. 2, Schild 136) jest znamienne dla diecezjalnych kodeksów Dolnego Śląska. Żaden z wymienionych utworów nie jest kompozycją polską, natomiast wszystkie były popularne w średniowiecznej liturgii odprawianej na ziemiach polskich. Z rękopisów zakonnych najbliższe naszemu są graduale franciszkańskie.¹⁶ Najstarsze śpiewy pochodzą z XI wieku, a najmłodsze, których nie uwzględnia edycja krytyczna, są znane innym rękopisom polskim. Repertuar ten, za wyjątkiem *Agnus Dei* nr 2 i 4 (J. P. 18 i 15)¹⁷, był znany również poza granicami naszego kraju. Zawierają go przede wszystkim kodeksy niemieckie oraz rękopisy pochodzących z państw Europy środkowo-wschodniej.¹⁸ Niektóre z przedstawionych śpiewów posiadają tropy. Wszystkie interpolacje słowne występujące w śpiewach *Gloria* uwzględnia w swoim katalogu D. Bosse¹⁹ oraz J. Pikulik²⁰. Trop, który rozbudował śpiew *Gloria* nr 3, należy do najstarszych i najczęściej związany jest z przekazem *Gloria I ad libitum*.²¹ Dodatki tekstowe w *Gloria* nr 4 są tropami maryjnymi. Zyskały szczególną popularność we Francji, Włoszech, Niemczech i były stosowane aż do końca XVII wieku włącznie. Interpolacja w *Gloria* nr 5 należy do najczęściej stosowanej w rękopisach polskich²². D. Bosse zalicza ją do najbardziej charakterystycznej dla rękopisów niemieckich.²³ Tropy maryjne występujące w *Sanctus* nr 4 i 5 znane były w całej Europie²⁴. Występują również powszechnie w polskich rękopisach diecezjalnych.

¹⁶ J. Pikulik, *Indeks śpiewów*, s. 162-267.

¹⁷ Utwory są adaptacjami melodii innych części *Ordinarium missae*, nie figurują w katalogu M. Schildbacha, w Polsce natomiast należą do popularniejszych.

¹⁸ Na podstawie katalogów M. Melnickiej, D. Bosse'go, Thanabaur'a i M. Schildbacha.

¹⁹ D. Bosse, *Untersuchung einstimmige... Gloria*.

²⁰ J. Pikulik, *Indeks śpiewów*, s. 156-161.

²¹ Tamże, s. 158.

²² Tamże.

²³ D. Bosse, *Untersuchung einstimmige... Gloria*.

²⁴ *Analecta hymnica medii aeri*. Wyd. G. M. Dreves (i in.). T. 47. Leipzig 1914, poz. 277.

Proprium de tempore

Do tej grupy należą trzy formularze mszalne. Pierwszy zawiera śpiewy na trzecią mszę Bożego Narodzenia, drugi na Niedzielę Zmartwychwstania, a trzeci przeznaczony jest na Święto Zesłania Ducha Świętego. Wszystkie śpiewy zmienne tych mszy są zgodne z zapisem w edycji krytycznej, co świadczy o dużym respektowaniu dawnej tradycji liturgicznej. Różnica zachodzi jedynie w doborze psalmu na dzień Zesłania Ducha Świętego. Kopista ms. 182 zanotował psalm *Confirma hoc Deus*. Ma on dawną tradycję²⁵, a występuje w polskich manuskryptach diecezjalnych z Wrocławia oraz z Wiślicy, Krakowa, Sandomierza i Włocławka.

Alleluja

Zawarte w ms. 182 śpiewy allelujacyjne to głównie utwory o Najświętszej Maryi Pannie. Wyjątek stanowi versus na Boże Narodzenie, Zesłanie Ducha Świętego oraz cykl wielkanocny. Na Boże Narodzenie kopista zanotował *Dies sanctificatus*. Werset ten należy do tzw. starego repertuaru gregoriańskiego sprzed reformy w 608 roku.²⁶ Wiersze allelujacyjne *Emitte Spiritum tuum* oraz *Veni Sancte Spiritus* występują, w formularzu mszalnym na Zesłanie Ducha Świętego. Układ wersetów cyklu wielkanocnego w naszym rękopisie²⁷ jest charakterystyczny również dla kodeksów reprezentujących tradycję diecezji krakowskiej.²⁸ Świadczy o tym śpiew *Surgens Jesu Dominus* śpiewany we wtorek świąteczny. W rękopisach wrocławskich zamiast niego występuje *Angelus Domini*. Wszystkie śpiewy allelujacyjne o Najświętszej Maryi Pannie zostały szczegółowo omówione przez J. Pikulika.²⁹

Sekwencje

Rękopis zawiera 24 sekwencje. W tej liczbie trzy: *Stabat Mater*, *Imperatrix gloriosa* oraz *Psallat ecclesia mater* są późniejszymi dopisami. Sekwencje notowane są w dwojaki sposób: w ramach formularzy mszalnych lub kolejno w sekwencionarzu (folie od 65v do 75) z odpowiednią adnotacją np. *Item alia de Domina Feria Quinta itp.*. Lista prozarium jest osobliwa, ponieważ spośród 24 utworów tylko cztery nie są śpiewami na cześć Najświętszej Maryi

²⁵ *Antiphonale Missarum Sextuplex*. Ed. R. J. Hesbert. Louvain 1935 s. 105.

²⁶ J. Pikulik, *Alleluia of Easter Cycle in medieval Poland*. *Collectanea Theologica*. R. 45:1975 f. speciale, s. 137.

²⁷ Zob. Ostatni punkt artykułu – Wykaz zawartości – f 51v- 55.

²⁸ J. Pikulik, *Wiersze allelujacyjne cyklu wielkanocnego w średniowiecznej Polsce*. W: *Muzyka religijna w Polsce. Materiały i studia*. T. 3. Warszawa 1979, s. 190 n.

²⁹ Te go ż: *Śpiewy Alleluja o Najświętszej Maryi Pannie w polskich gradualach przedtrydenckich*. W: *Muzyka religijna w Polsce. Materiały i studia*. T. 6. Warszawa, 1984.

Panny.³⁰ Kompozycje pochodzą z różnych ośrodków, w niektórych przypadkach znani są ich autorzy. Na uwagę zasługuje proza *Gaude, virgo dulcissima*, która jest proveniencji polskiej. Powstała w środowisku norbertańskim w klasztorze Świętego Wincentego we Wrocławiu. Jej zapis jest interesujący również z tych względów, że nasz rękopis jest jedynym manuskrytem diecezjalnym, który zawiera tę kompozycję. Poza nim utwór można spotkać tylko w trzech rękopisach norbertańskich oraz w jednym należącym do kanoników regularnych z Wrocławia.³¹ Zasiób prozarium zawartego w naszym rękopisie zbliża się najbardziej do tzw. małej listy notkerowskiej charakterystycznej dla polskich rękopisów diecezjalnych.³²

Proprium de sanctis

Do grupy *de sanctis* należy 5 formularzy mszalnych przeznaczonych na następujące święta: *Purificatio BMV* (2luty), *Visitatio BMV* (2 lipca), *Assumptio BMV* (15 sierpnia), *Nativitas BMV* (8 września) oraz formularz roratni. Wszystkie śpiewy zawarte w tych formularzach zostały uwzględnione przez edycję krytyczną. Są one także powszechne w innych rękopisach polskich. Na uwagę zasługuje notacja dwóch śpiewów tractus: *Audi filia* oraz *Gaude Maria* w ramach formularza na uroczystość Oczyszczenia Najświętszej Maryi Panny. Większość rękopisów polskich rejestruje tylko jeden śpiew we mszy na to święto. Zamieszczenie obu śpiewów jest przejawem późniejszej praktyki, stosowanej również w katedrze wrocławskiej.³³

Formularz in festo Dedicatione ecclesiae

Uroczystość Poświęcenia kościoła została wprowadzona do liturgii w 608 roku.³⁴ W naszym rękopisie wyraża ją niekompletny formularz *Terribilis est*. Brak w nim *offertorium* oraz *communio*. Mimo ubytków na podstawie obecności wersetu *Vox exultationis* można z całą pewnością stwierdzić, że śpiewy na uroczystość Poświęcenia kościoła zostały w naszym rękopisie zanotowane zgodnie z tradycją diecezjalną. Kodeksy cysterskie, dominikańskie i franciszkańskie notują w tym miejscu werset *Adorabo ad templum*, tak jak najstarsze manuskrypty opublikowane w *Sextuplex*.³⁵

³⁰ Zob. Ostatni punkt – Wykaz zawartości f: 6v, 13v, 14, 20v, 49, 55v, 56, 64v, 65v-75, 79, 91, 93, 131.

³¹ J. Pikulik, *Indeks sekwencji w polskich rękopisach muzycznych. Sekwencje zespołu rękopisów tarnowskich*. Warszawa 1974.

³² Tamże, s. 29.

³³ M. Kalita, *Analiza źródłoznawcza rękopisu muzycznego ms. IF 387 z Biblioteki Uniwersytetu we Wrocławiu*. W: *Muzyka religijna w Polsce. Materiały i studia*. T. 9. Warszawa 1998, s. 58.

³⁴ B. Stäblein, *Alleluja*. Die Musik in Geschichte und Gegenwart. Allgemeine Enzyklopädie der Musik. Bd 1. Kassel und Basel 1949, szp. 344.

³⁵ *Antiphonale Missarum*, s. 118n.

Missa pro defunctis

Już w pierwszych wiekach chrześcijaństwa kult zmarłych zajmował w liturgii bardzo ważne miejsce. Wskazuje na to bogactwo śpiewów żałobnych, które rejestrują dawne rękopisy. W średniowiecznej tradycji liturgicznej były popularne dwa formularze o zmarłych: *Si eniam credimus* oraz *Requiem aeternam*. Pierwszy zestaw został pominięty przez edycję krytyczną, natomiast drugi, związany z tradycją rzymską, został wprowadzony jako jedyny do mszału Piusa V w 1570 roku.³⁶ Omawiany manuskrypt zawiera drugi z nich.³⁷ Różni się on od opublikowanego w *Graduale Romanum*. W niniejszym rękopisie graduał występuje razem z wersem *Absolve Domine*. Tractus *De profundis clamavi* dodatkowo posiada wersem *Si iniquitates observaveris*. Należące do offertorium wersety *Requiem aeternam* i *Redemptor animarum* są edycji krytycznej nieznane. *Communio* w *Graduale Romanum* zawiera wersus *Requiem aeternam*, natomiast w ms. 182 występuje *Cum sanctis tuis*. Porównanie zawartości tego formularza z rękopisami francuskimi oraz polskimi sugeruje, że nasz rękopis przejął główne śpiewy z mszału wrocławskiego, którego czas powstania datuje się na połowę XIII wieku. W naszym rękopisie formularz ten został rozbudowany o liczne wersety.

Charakterystyka oficjów

Układ poszczególnych godzin kanonicznych znajdujących się w rękopisie jest następujący: *Vesperae I* (Nieszpory), *Completorium* (Completa), *Matutinum* (Jutrznia), *Laudes* (Chwalba), *Horae minores* (godziny mniejsze: Pryma, Tercja, Sexta, Nona) oraz *Vesperae II* (Nieszpory II).

W Nieszporach I kopista notuje przeważnie pierwszą antyfonę z dyferencją oraz same incypity pięciu psalmów. Następnie notowany jest tekst krótkiego wyjątku z pisma świętego – rozdziałiku, zwanego Capitulum. Po czytaniu najczęściej występuje sam incypit responsorium, hymnu oraz wersetu. Zdarza się, że śpiewy zapisane są nie w formie incypitów, tylko w całości, z zapisem muzycznym. Konsekwentnie w całości notowana jest antyfona do Magnifikat i często posiada ona dyferencje. Inaczej jest w Nieszporach II np. w śpiewach na Boże Narodzenie skryptor zanotował pięć antyfon w całości. Po każdej występuje incypit psalmu i dyferencja. Ostatnią częścią modlitwy brewiarzowej jest Completa, stanowi ona uzupełnienie oficjum i była wykonywana bezpośrednio po nieszporach. W omawianym rękopisie zapisana jest przeważnie w formie incypitów. Najczęściej składa się z trzech psalmów, hymnu, capitulum, wersetu, antyfony, wersetu i collecty. Zawsze kopista notuje antyfonę do „*Nunc dimittis*”.

³⁶ J. Pikulik, *Analiza źródłoznawcza graduatu tynieckiego ms. b. s. z Biblioteki Narodowej w Warszawie*. W: *Muzyka religijna w Polsce. Materiały i studia*. T. 9. Warszawa 1988, s. 179.

³⁷ Zob. Wykaz zawartości – f od 44v do 46.

Matutinum to nocna część oficjum brewiarzowego. Praktyka porannego wykonywania tej części dała początek polskiej nazwie Jutrznia. Modlitwa ta składała się na ogół z invitorium, psalmu *Venite exultemus*, hymnu, trzech nocturnów, z których każdy zawierał trzy psalmy z antyfonami oraz trzy responsoria. W ms. 182 spotyka się odstępstwa od przedstawionego schematu. Po invitorium często występuje inny psalm niż *Venite exultemus* i brak hymnu poprzedzającego Nocturn I. Rozróżnia się Jutrznie jedno lub trzynocturnowe. W Jutrzni jedno-nocturnowej skryptor zamieszcza kolejno trzy antyfony z odpowiednimi psalmami. Często psalmy posiadają incypit muzyczny oraz dyferencje. Wyjątkowo notowane są w formie samego incypitu. Po antyfonach i psalmach występują jeden lub dwa wersety ale nie jest to zasadą. Oficjum trzynocturnowe zawiera 9 responsoriów, a jedno-nocturnowe 3. Jednak i od tej reguły następuje odstępstwo. Ma to miejsce w Nocturnie I *Vigilii Purificationis BMV*, gdzie kopista zanotował 4 responsoria. Po *Matutinum* śpiewane były *Laudes* i tak też zostały zanotowane w omawianym kodeksie. Struktura ich przedstawia się następująco: w oficjach poprzedzających święta maryjne oraz w oficjum defunctorum skryptor zamieszcza 5 antyfon z dyferencjami, po czym notuje najczęściej sam incypit psalmu i wersetu. W dalszej kolejności notowana jest antyfona do *Benedictus*. Inną strukturę posiadają *Laudesy* kończące Jutrznie, które poprzedzają święta: Bożego Narodzenia i Zmartwychwstania. Składają się z antyfon, psalmu, capitulum oraz wersetu, po czym występuje antyfona do *Benedictus*. *Horae minores* czyli godziny kanoniczne mniejsze, do których należy Pryma, Tercja, Sexta i Nona, różnią się od ogólnie przyjętego schematu. Charakteryzuje się on tym, że w każdej godzinie zasadniczo można wyróżnić hymn, antyfonę, trzy psalmy, następnie antyfonę, capitulum oraz werset. Kopiści ms. 182 przeważnie notują tylko Tercje, Sexte i None. Pryma, jeżeli występuje, to składa się z hymnu i wersetu lub posiada formę bardziej rozbudowaną, w której wyróżnia się hymn, 3 psalmy, antyfonę, capitulum i versus.

Dyferencje

Formuły zakończeniowe psalmów, których zadaniem było przygotować i połączyć ton psalmodyczny z formułą intonacyjną antyfony, są w omawianym rękopisie zróżnicowane. Reprezentuje je 8 modus z różnymi melodiami finalnymi. Ton I posiada dwie formuły zakończeniowe. Pierwsza z nich 1D³⁸ stosowana była najczęściej w śpiewie *Magnificat* i *Benedictus*. Do charakterystycznych interwałów tej dyferencji należy skok kwarty w dół sol-re. Drugi rodzaj zakończenia tego modus 1g, różni się od poprzedniego tym, że interwał kwarty został wy-

³⁸ J. Pikulik, *Polskie oficja rymowane o św. Wojciechu*. W: *Stan badań nad muzyką religijną w kulturze polskiej*. Warszawa 1973, s. 320-323.

pełniony dźwiękami przejściowymi fa, mi. Zakończenie 1D było używane we wszystkich kodeksach europejskich.³⁹ Modus II posiada również dwie melodie finalne. W naszym rękopisie występuje drugi rodzaj zakończenia, które jest także znamienne dla rękopisów niemieckich, szwajcarskich, czeskich i węgierskich. Ton III, IV i V prezentowany jest dość często co, świadczy o wpływach germańskich. Dyferencje modus VI i VII są tożsame z przyjętymi w *Liber Usualis*. Finalis tych tonów występuje we wszystkich rękopisach europejskich. Zakończenie modus 8. prezentowane jest w naszym rękopisie dosyć często. Dyferencja ta jest znamienna dla antyfonarzy francuskich.

Podsumowując dotychczasowe rozważania dotyczące manuskryptu z kolegiaty w Świdnicy należy dodać, że jest on w równym stopniu graduałem jak i antyfonarzem. Zawarte są w nim śpiewy mszalne oraz brewiarzowe, przeznaczone głównie na cześć Najświętszej Maryi Panny. Wobec powyższego słuszną jest łacińska nazwa kodeksu zanotowana w registraturze Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu – *Antiphonarium et Graduale pro officio et Missa Beatae Mariae Virginis*. Zarówno charakter pisma jak i obecność święta Nawiedzenia NMP wprowadzonego w 1446 roku oraz Ofiarowania NMP wskazuje, że rękopis sporządzono na przełomie XV i XVI wieku. Analiza treści dowodzi również, że rękopis został ponownie złożony, o czym świadczą błędy introligatorskie.⁴⁰ Zawartość liturgika wykazuje dużą zbieżność z tradycją diecezjalną. Świadczy o tym między innymi wykaz śpiewów *Ordinarium missae* oraz sposób ich notowania. W *Proprium de tempore* na szczególną uwagę zasługują wersety allelujacyjne cyklu wielkanocnego. Lista wskazuje na pokrewieństwo z kodeksami diecezji krakowskiej. Obecność wersetu *Surgens Jesu Dominus* jest ponadto niezbitym dowodem na to, że rękopis powstał w Polsce. Zawartość sekwencji wykazuje największe podobieństwo z listą notkerowską, charakterystyczną między innymi dla rękopisów diecezjalnych. Obecność sekwencji *Gaude virgo dulcissima* wskazuje na powiązania ze środowiskiem norbertanów z klasztoru Świętego Wincentego we Wrocławiu. Pokrewny omawianemu manuskryptowi jest ms. 181⁴¹ przechowywany również w Bibliotece Kapitulnej we Wrocławiu. Analiza paleograficzna obu kodeksów pozwala przypuszczać, że ms. 182 był jego archetypem.

Wykaz zawartości rękopisu

W poniższym wykazie zastosowałam następujące skróty: an – antyfona, co communitio, cap – capitulum, coll – collecta, dif. – dyferencja, f – folia, gr – gradu-

³⁹ Tamże.

⁴⁰ Zob. Wykaz zawartości – formularz – *Salve sancta parens* (f 39v) i formularz – *Terribilis est* (f 137v), którego werset znajduje się na końcu rękopisu.

⁴¹ K. Targaszevska-Nędzyska, *Analiza źródłoznawcza rękopisu muzycznego ms. 181 z Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu*. Warszawa 1991, mps – (Biblioteka UKSW).

ale, h – hymnus, i – incypit, im – incypit muzyczny, int – introitus, inv – invitatorium, of – offertorium, ps – psalmus, r – responsorium, s – sekwencja, v – versus.

• **f 1 Sabbato ante Adventum Domini ad Vesperas:** an *Ave Maria, gratia plena* dif., ps *Dixit Dominus* i, ps *Laudate pueri* i, ps *Laetatus sum* i, ps *Lauda Jerusalem* i, cap *Egredietur Virgo*, r *Suscipe verbum, Virgo Maria* i, h *Ave maris stella* i, v *Diffusa est* i **ad Magnificat:** an *Ecce concipies et paries, Magnificat* i, dif., coll *Deus qui de Beata Mariae Virginis ad Completorium:* ps *Saepe expugnaverunt* i, ps *De profundis* i, ps *Domine non est* i, h *Fiat porta*, cap *Lac tunc et mel comedit* • **f 1v** an *Ecce ancilla Domini Fiat* dif., *Kyrie eleison, Kyrie eleison* i, *Pater noster* i, v *Spiritus Sanctus superveniet* i, coll *Deus qui de Beata Mariae Virginis* i, **ad Matutinum:** inv *Ave Maria, gratia plena*, ps *Venite* im **In I Nocturno:** an *Missus est angelus Gabriel*, ps *Domine, Dominus noster* i dif., an *Ingressus angelus ad Mariam*, ps *Caeli enarrant* i dif., an *Maria turbatur in sermone* • **f 2** ps *Domini est terra* i dif., v *Diffusa est gratia* i, r *Missus est Gabriel angelus* primum responsorium, – *Ecce concipies*, v *Ave Maria, gratia plena* • **f 2v** – *Ecce*, r *Ave Maria, gratia plena*, – *Spiritus Sanctus*, v *Quomodo fiet istud*, – *Spiritus* • **f 3** r *Suscipe verbum Virgo* responsorium tertium, – *Ut benedicta*, v *Paries quidem filium, Ut, nota:* responsorium tertium post *Gloria Patri*, v *Ecce ancilla Domini* i, (v) *Fiat mihi* i, *Verbum tuum ad Laudes:* an *Prophetae praedicaverunt* dif. • **f 3v** psalmi consueti, cap *Locutus est*, v *Audi filia et vide* i, **ad Benedictus:** an *Spiritus Sanctus in te descendet* dif. **In Adventu:** h *Rex Christe clementissime*, an *Ave Maria* i, ps *Deus in nomine tuo* i, ps *Benedixisti* i, ps *Laudate Dominum* i, cap *Et dixit, audite ergo, Christi filii Dei* i, *Kyrie eleison* i, *Pater noster* i, v *Et ne nos* i, v *Spiritus Sanctus* i, *Credo* i, preces consuetae, coll *Deus qui de Beata ad Tertiam:* h *Memento salutis* i, nota: Sub notum in primis super vox clara: et istum non tamen in festis IX lectionum canitur. In ferialibus diebus cantatur sub nota ferialis. In duplicibus sub nota dupliciter cantatur., an *Ne timeas Maria* dif. • **f 4** ps *Ad Dominum cum* i, ps *Levavi oculos* i, ps *Laetatus sum* i, cap *Propter hoc dabit Dominus*, r *Diffusa est* i, coll *Deus qui de Beata* i, **Ad Sextam:** h *Memento Domini* i, an *Quomodo fiet istud* dif. • **f 4v (ad Matutinum):** inv *Ave Maria* nota: antiphonae, psalmi ut primis superis signatum est. Ecce responsorium primum. **(In I Nocturno):** r *Ingressus angelus ad Mariam*, – *Ave Maria*, v *Ave*, r *Benedicta tu in mulieribus* • **f 5** – *Et benedictus*, v *Ave Maria, gratia plena, Et benedictus*, (r) *Maria ut audivit*, – *Et cogitabat*, v *Quomodo fiet istud*, – *Et*, nota: Et si alternatim cantatur in festo Annuntiationis Beatae Mariae per hebdomadam usque ad Nativitatem Domini sed tria superius signatus cantatur in Dominicae diebus. Etiam omnia ut superis signatum est in IX lectionum. **(In II Nocturno):** r *Dixit angelus ad Mariam*, – *Iuvenisti* • **f 5v** an *Ecce concipies et paries*, – *Iuvenisti*, (r) *Ecce concipies et paries*, – *Et vocabitur*, v *Hic erit magnus*, – *Et*, **(In III Nocturno):** (r) *Dabit illi Dominus Deus*, – *Et regnabat*, v *Et regni eius, Et*, nota: Feria quarta omnia ut supra, r *Dixit autem Maria, Ecce ancilla* • **f 6** v *Spiritus Sanctus super-*

veniet nota: Christi Virgo Responsorium secundum., r *Quomodo fiet istud*, – *Et virtus Altissimi*, v *Ideoque et quod nascetur* nota: Et ista replicantur alis diebus quod de primo Nocturno cantatur quinta feria de secundo feria de tertio Sabbato. Dominica die ut supra signatum est usque ad Nativitatem Domini. In Vigilia Nativitatis Domini ad vespervas antiphonae, psalmi et omnia ut in sequentes., Et • **f 6v** (**Missa de Sancta Maria in Sabbato**): int *Rorate caeli desuper*, ps *Caeli enarrant* dif., gr *Tollite portas principes vestras*, v *Quis ascendet in montem* • **f 7** alv *Prophetae sancti praedicaverunt*, s *Mittit ad Virginem* • **f 8** of *Ave Maria* i, nota: require Visitationis, co *Ecce Virgo concipiet* **In Vigilia Nativitatis Christi ad Vespervas an super psalmos In I Vesperis**: an *Iudaea et Ierusalem*, ps *Laudate pueri* i dif., an *Bethleem non es minima* • **f 9** ps *Laudate Dominum* i, dif., an *Gaude et Laetare*, ps *Lauda anima* i, dif., an *Orietur sicut sol*, ps *Lauda Dominum quoniam* i, dif., an *Dum ortus fuerit* • **f 9v** ps *Lauda Ierusalem* i dif., cap *Paulus servus Iesu Christi*, r *Iudaea et Ierusalem*, – *Cras egrediemini*, v *Constantes estote*, – *Cras*, v *Gloria Patri et Filio*, – *Cras*, h *Veni Redemptor gentium* • **f 10** v *Tamquam sponsus Dominus* i, – *Procedens ad Magnificat*: an *Cum esset desponsata*, ps *Magnificat* i dif., Oratio Deus qui nos redemptionis nostrae • **f 10v** **ad Completorium**: ps *Saepe expugnaverunt* i, ps *De profundis* i, ps *Domine non est* i, h *Fiat porta* i, cap *Multae filiae regnum* i, v *Audi filia* i, **ad Nunc dimittis**: an *O Virgo Virginum*, ps *Nunc dimittis* i dif. nota: Alia omnia ut superis, coll *Deus qui nos redemptionis* i, an *Glorificamus te* i, v *Ora pro nobis* i, h *In honore beatissimae* i, an *Benedicta tu* i, ps *Domine Dominus* i, an *Sicut mirra* i, ps *Caeli enarrant* i, an *Speciosa facta* i, ps *Domini est terra* i, v *Diffusa est* i • **f 11** r *Beata Dei Genitrix*, – *Hodie genuit*, v *Beata quae credidit*, – *Hodie genuit* • **f 11v** r *Beata viscera Mariae*, – *Quia hodie*, v *Dies sanctificatus illuxit*, – *Quia* • **f 12** r *Sancta et immaculata* i, r *Nesciens Mater Virgo* i, r *Continet in gremio* i, r *Congratulamini mihi omnes* i, r *Confirmatus est cor Virgo* i, r *Beata et venerabilis* i, r *Felix namque* i, nota: Et istud responsum et alis cantantur singulari diebus usque ad festum Purificationis Mariae sequitur., h *Te Deum Laudamus* i, v *Post partum, Virgo* i, **ad Laudes**: an *O admirabile* i, nota: psalmi consueti., cap *In omnia requiem* i, **ad Benedictus**: an *Sancta et immaculata* i, coll *Deus qui salutis* i, **ad Primam**: h *Rex Christe clementissime* i, nota: Sub notam istius hymnus • **f 12** v h *A solis ortus* i, v *Verbum caro factum est* i, **ad Magnificat**: an *Hodie Christus natus est* dif., coll *Concede quaesumus omnipotens Deus*, **ad Completorium**: an *Glorificamus te* i, nota: ad Completorium sicut in Vigilia signatum est praeter an ad Nunc dimittis ubi *Glorificamus te* cantatur sed alis diebus usque ad Purificationis in vespervis sola antiphona (**ad Vespervas**): an *O admirabile* i, ps *Dixit* i, ps *Laudate* i, ps *Laetatus sum* i, ps *Nisi Dominus* i, ps *Lauda Ierusalem* i, cap *Sicut cynamomum* i, nota: Responsum tamen de alis supra notatum., h *A solis ortus* i, v *Diffusa est gratia* i, **ad Magnificat**: an *Nesciens Mater* i, coll *Deus qui salutis* i, nota: Et sic tenetur in Vespervis usque ad festum. Purificationis in festivitate Circummisionis Domini et Epiphaniae nihil additur nisi quae antiphonae

super Vesperas et super Magnificat., int *Puer natus est nobis*, nota: Introitus in die Christi • **f 13** (ps) *Cantate Dominum canticum novum* dif., (gr) *Viderunt omnes fines terrae*, v *Notum fecit Dominus* • **f 13v** alv *Dies sanctificatus*, s *Grates nunc omnes* • **f 14** of *Tui sunt caeli*, co *Viderunt omnes fines terrae*, nota: Missa sequenti die et in aliis diebus usque ad Purificationem Mariae., **Ad Missam**: int *Salve sancta Parens* i, ps *Sentiant omnes* i, coll *Deus qui salutis* i, cap *Ab initio et ante saecula* i, gr *Benedicta* i, alv *Felix namque es* i, alv *Post partum*, *Virgo* i, s *Laetabundus* i, Evangelia *Erat Joseph et Maria*, nota: Credo cantatur singulis diebus usque ad octava Epiphaniae inclusive • **f 14v** of *Felix namque* i, co *Beata viscera Mariae* i, nota Et sic tenetur usque ad festum Purificationis Mariae si non fuerit in Septuagesima non canitur Alleluia sed tractus Gaude Maria., (tr) *Gaude Maria*, nota: Tunc ut notum est. Et potest legere omeliam., **Sabbatis diebus**: s *Laetabundus exultet fidelis chorus* • **f 15v** **In Septuagesima**: nota: sequitur tractus in Septuagesima et in Quadragesima., (tr) *Gaude Maria Virgo*, v *Quae Gabrielis Archangelis*, v *Dum Virgo Deum*, v *Dei Genitrix*, tr *Laus tibi Christe*, v *O Virgo gloriosa*, v *Aduiva nos Dei Genitrix*, v *Intercede pro devoto* • **f 16v** v *Adducentur regi virgines post eam*, tr *Audi filia et vide*, v *Vultum tuum deprecabuntur*, v *Adducentur in laetitia* • **f 17** tr *Ave Maria*, v *Benedicta tu in mulieribus*, v *Spiritus Sanctus superveniet* **In Annuntiatione BMV ad Vesperas antiphona super psalmos**: an *Missus est Gabriel* nota: omnia laudate, an *Ave Maria* i, an *Ne timeas Maria* i, an *Quomodo fiet istud* i, an *Ecce ancilla Domini* i, nota: require ante adventum. • **f 17v** cap *Egredietur Virga* i, r *Christi Virgo* i, h *Ave maris stella* i, v *Diffusa* i, **Ad Magnificat**: an *Ingressus Angelus ad Mariam* dif., coll *Deus qui de Beata Mariae Virginis utero* i, **Ad Completorium** post ps.: ps *Laus tibi Dominae* i, h *Fiat porta* i, an *Glorificamus te* i, **Ad Matutinum**: inv *Ave Maria* i, **In I Nocturno**: an *Missus es Gabriel* i, ps *Domine Deus noster* i, an *Ingressus* i, ps *Caeli enarrant* i, an *Maria turbata* i, ps *Domini est terra* i, v *Diffusa est* i, nota: Lectiones de Domina., **Ad Laudes**: an *Quomodo venit ergo sacri* dif., an *Non ex virili semine* dif. • **f 18** an *Beatus auctor saeculi* dif., an *Clausa parentis* dif., an *Domus pudici pectoris* dif., cap *Locutus est Dominus* i, v *Audi filia et vide* i, **Supra Benedictus**: an *Haec est dies quam fecit Dominus* dif. • **f 18v** **Ad Tertiam**: nota: coll. Ut super, Ad horas an de laudibus., cap *Et dixit, audite ergo* i, **Ad Sextam**: cap *Ecce Virgo concipiet* i, **Ad Nonam**: cap *Orietur Stella ex Iacob*, nota: require in Adventu in Primus Vesperis an de laudibus., (**Ad Vesperas**): ps *Dixit Dominus* i, ps *Confitebor* i, ps *Beatus vir* i, ps *De profundis* i, ps *Memento* i, cap *Rorate caeli desuper* i, v *Quomodo* i, h *Ave maris* i, v *Diffusa est* i, **Ad Magnificat**: an *Diem istam* dif., nota: collecta ut supra in Vigilia Paschae ad Vesperas an super psalmos • **f 19** **In Vigilia Paschae Ad Vesperas**: an *Tota pulchra es* i, ps *Dixit Dominus* i, ps *Laudate pueri* i, ps *Laetatus sum* i, ps *Nisi Dominus* i, ps *Lauda Ierusalem* i, cap *Sicut cynamonum* i, r *Solem iustitiae* i, h *Ave Maria*, v *Diffusa* i, **Ad Magnificat**: an *Dilectus meus* • **f 19v** coll *Concede famulos tuos*, nota: Ad Benedicamus omnibus versiculis dicitur Alleluia infra hic et octavam Corporis IX.,

Ad Completorium: ps *Saepe expugnaverunt* i, ps *De profundis* i, ps *Domine non est* i, h *Fiat porta* i, cap *Multae filiae regum* i, v *Audi filia* i, nota: an super *Nunc dimittis.*, an *Alleluia Sancta Dei Genitrix*, coll *Concede nos Famulos tuos*, an *Salve regina* i, nota pro ultima, nota: collecta ut supra, **Ad Matutinum:** inv *In honore beatissimae* i, an *Benedicta tu* i, ps *Domine Dominus noster* i, (**In I Nocturno**): an *Sicut lilium* i, ps *Caeli enarrant* i, an *Speciosa facta* i, ps *Domini est terra* i, v *Diffusa est omelia* i, – *Stabat iuxta crucem* i, r *Sancta et immaculata* i, nota: Secundum responsorium, r *Beata es Virgo* i, nota: responsorium tertium, r *Felix namque* i, nota: Et hunc responsorium tenet per totum annum usque. Ad Adventum excepto octavis Beatae Virginis. **Ad Laudes:** an *Post partum Virgo* i, ps *Dominus regnavit* i, v *Audi filia*, **ad Benedictus:** an *Sancta Dei Genitrix* i, nota: Collecta ut supra. Ad Primam hymnus sub nota *Vesperis.*, h *Rex Christe clementissime* • **f 20 (Dominica Resurrectionis)** (int) *Resurrexit et adhuc tecum sum*, ps *Domine probasti me*, *Kyrie eleison I Gloria in excelsis I*, (gr) *Haec dies quam fecit* • **f 20v** v *Confitemini Domino*, alv *Pascha nostrum*, v *Epulemur in azymis*, s *Victimae paschali laudes* i, of *Terra tremuit*, nota: sequitur horae de Domina post festum Nativitatis Domini Feria sexta ad Vesperas • **f 21 Ad Vesperas:** an *O admirabile commercium* dif., ps *Dixit Dominus* i, ps *Laudate pueri* i, ps *Laetatus sum* i, ps *Nisi Dominus* i, ps *Lauda Ierusalem* i, cap *Sicut cynamonum* i, v *Confirmatum est cor Virginis* nota: sequitur responsorium, *Et benedicta* • **f 21v** v *Dominus pudici pectoris*, – *Et benedicta* i, h *A solis ortus* i, v *Diffusa est* i, **Ad Magnificat:** an *Nesciens Mater Virgo* dif., coll *Deus qui salutis aeternae*, **Ad Completorium:** an *Alleluia* i, ps *Saepe expugnaverunt* i, ps *De profundis* i, ps *Domine non est exaltatum* i, h *Fiat porta* i, cap *Multae filiae congregaverunt*, v *Audi filia et vide* i, Super *Nunc dimittis* • **f 22** an *Verbum caro factum est* dif., nota: preces: *Kyrie eleison*, *Christe eleison*, *Kyrie eleison*, *Pater noster*, v *Et ne nos inducas* i, v *Sed libera nos* i, v *Verbum caro factum est* i, v *Et habitavit in nobis* i, *Credo* i, v *Carnis resurrectionis* i, v *Et vitam aeternam* i, v *Dignare me laudare* i, v *Da mihi virtutem*, v *Sentiant omnes*, v *Quicumque celebrant*, v *In omni tribulatione*, v *Succurre nobis*, v *Ora pro nobis*, v *Ut digni*, v *Domine exaudi*, v *Et clamor meus*, v *Dominus vobiscum*, v *Et cum spiritu tuo*, coll *Deus qui salutis aeternae*, an *Ecce Maria genuit*, nota: ultima antiphona, v *Post partum* i, nota: sequitur collecta, v *Porridge*, (**Ad Matutinum**): inv *In honore beatissimae*, ps *Venite* • **f 22v (In I Nocturno)**: an *Benedicta tu in mulieribus*, ps *Domine Dominus noster* i, dif., an *Sicut mirra*, ps *Caeli enarrant* i dif., an *Speciosa facta es*, ps *Domini est terrae* i dif., v *Diffusa est gratia* i, v *Propterea*, r *Continent in gremio*, – *Per quos*, v *Domus pudici pectoris* • **f 23** r *Congratulamini mihi omnes*, – *Et de meis*, v *Costa parentis viscera*, – *Et de meis*, r *Confirmatum est i tertium responsorium*, v *Non dicitur Te Deum laudamus* i, nota usque ad festum Paschae, an *O admirabile*, nota: Sola antiphona, psalmi consuete, r *In omnibus requiem* • **f 23v** v *Audi filia* i, (**Ad Benedictus**): an *Sancta et immaculata* dif., *Benedictus*, coll *Deus qui salutis*, nota: Ad Primam sequitur hymnus sub simplici nota, **Ad Primam:** h *Rex Christe clementissime*, an

O admirabile i, ps *Deus in nomine i* • **f 24** ps *Benedixisti i*, (ps) *Laudate Dominum i*, an *O admirabile i*, cap *Ab initio et ante saecula*, nota: versiculum, *Christe, Fili Dei i*, nota: preces et collecta. Ad Tertiam ut supra • **f 25** (an) *Quomodo natus est ineffabiliter*, cap *Et sic in Sion*, nota: versiculum, *Diffusa est gratia*, v *Propterea benedixit*, v *Gloria Patri*, alv *Specie tua i*, coll *Deus qui Salutis i* • **f 25v** an *Rubum quem viderat Moyses*, ps *Ad te levavi i* dif., ps *Nisi quia i*, ps *Qui confidunt i*, cap *Et radicavi in populo i*, r *Specie tua et pulchritudine tua*, v *Incende praespere* • **f 26** v *Gloria Patri et Filio* an *Ecce Maria* im dif., coll *Deus qui salutis*, an *Ecce Maria Genuit nobis Salvatorem* dif. • **f 26v** coll *Quasi cedrus exaltata*, r *Aduvabit eam Deus*, nota: sequitur responsorium, – *Deus in medio eius*, v *Gloria Patri et Filio*, v *Audi filia i*, nota: collecta ut supra, an *Germinabit i*, v *Salve Regina i*, coll *Porrige nobis i*, **Ad Missam**: int *Salve i*, ps *Sentiant. Kyrie eleison i*, nota: De Domina, *Ab initio et ante saecula i*, gr *Benedicta*, tr *Gaude Maria i*, v *Audi filia i*, Evangelia *Erat Maria et Joseph i*, *Credo i*, of *Felix namque i*, co *Beata viscera i*, nota: In Vigilia Purificationis sicut in chora, **Ad Vespera**: an *O admirabile i*, nota require ante psalmum, ps *Dixit Dominus*, an *Quando natus est i*, nota: require Tertiam ps. • **f 27** ps *Confitebor tibi Domine, Quomodo natus est i*, an *Rubum i*, nota: require ad Sextam ps., (ps) *Beatus vir qui timet i*, *De profundis*, an *Germinavit radix Iesse* dif., an *Ecce Maria i*, ps *Memento i*, cap *Claritas Dei*, r *Videte miraculum i*, h *Quod chorus natum venerandus*, v *Diffusa est gratia*, nota: super Magnificat, (**Ad Magnificat**): an *Senex puerum portabat* dif., • **f 28v** coll *Perfice in nobis*, (**Ad Completorium**): nota: Ad completorium ps consueti de domina, h *Fiat porta i*, nota: an super Nunc dimittis, an *Glorificamus te*, nota: preces consuete ad I Vesperis, (**Ad Matutinum**): inv *Ecce venit ad templum*, ps *Venite i*, nota: antiphona in I Nocturno, (**In I Nocturno**): an *Benedicta tu i*, nota: ut supra, ps *Domine Dominus noster*, an *Benedicta tu* im, dif. • **f 29** ps *Caeli enarrant* – tekst • **f 29v** an *Speciosa i*, v *Diffusa est gratia i*, ps *Hodierna dies nobis* • **f 30** r *Adorna thalamum*, – *Quem Virgo*, v *Accipiens Simeon puerum*, – *Quem*, lectio *Intelligite* • **f 30v** r *Videte miraculum*, – *Stans* • **f 31** r *Haec summi Dei Patris*, – *Stans*, r *Gloria ingenito*, – *Stans*, v *Casta parentis viscera*, – *Stans* • **f 32** r *Gaude Maria Virgo, Dum Virgo*, (v) *Gabrielem Archangelum credimus*, (v) *Gloria virtus victoria tibi* • **f 32v** *Dum Virgo*, v *Te Deum laudamus i*, nota Si in LXX fuerit non cantatur, v *Post partum i*, **Ad Laudes**: an *Responsum accepit Simeon* dif., an *Sola super psalmos*, cap *Ecce ego mitto angelum*, v *Audi filia i*, nota: an super Benedictus, **Ad Benedictus**: an *Cum inducerent puerum* dif., coll *Omnipotens sempiternus Deus* • **f 33** an *Responsum accepit i*, nota: Ad Primam de Laudibus, ps *Deus in nomine i*, nota: Ad Tertiam, an *Simeon iustus et timoratus* dif., (**In Purificatione BMV**) **Ad Missam**: int *Suscepimus Deus misericordiam*, ps *Magnus Dominus* dif. Uwaga: pod wersetami dopisano *Dei nostri in monte sancto eius*. • **f 33v** (gr) *Suscepimus Deus misericordiam*, v *Sicut audivimus*, alv *Post partum, Virgo* • **f 34** tr *Audi filia i*, tr *Gaude Maria i*, nota: require supra, of *Diffusa est gratia*, co *Responsum accepit Simeon puerum*, an *Accipiens Simeon*

puerum, cap *Et purgabit*, nota: cetera ut supra • **f 34v Ad Nonam**: an *Lumen ad revelationem* dif., cap *Et placebit Dominus*, nota: cetera ut supra. In Secundis Vesperis an super psalmos, (**In II Vesperis**): an *Tecum principium in die*, ps *Dixit Deus* i, dif., an *Redemptionem misit Dominus*, ps *Confitebor* i, dif., an *Exortum est in tenebris*, ps *Beatus vir*, an *Apud Dominum misericordia*, ps *De profundis* i, dif. • **f 35** an *De fructu ventris tui*, ps *Memento*, r *Verbum caro factum est*, – *Plenum gratia*, v *In principio erat verbum*, v *Gloria Patri et Filio*, *Quem aethera et terra* • **f 35v** h *A solis ortus cordine*, *Ortus auctor seculi* • **f 36** an *Hodie beata Virgo* dif. (Magnificat) nota: collecta diei. Ad Completorium ps., **Ad Completorium**: ps *Saepe expugnaverunt* i, ps *De profundis* i, ps *Domine non est* i, h *Fiat porta* i, cap *Multae filiae* i, nota super Nunc dimittis, an *Verbum caro factum est* i, nota *Alia canitur*, r *Sancta et immaculata*, – *Quia quem caeli*, v *Benedicta tu in mulieribus*, (r) *Beata es Maria* • **f 36v** – *Genuisti qui te fecit*, v *Ave Maria*, – *Genuisti*, r *Felix namque sacra Virgo*, – *Quia ex te ortus est*, v *Ora pro populo*, – *Quia* • **f 37** nota: *Ora pro nobis sancta Dei Genitrix*. Ut digni Officium Circummissionis Christi., v *Gloria Patri et Filio*, – *Dominus regnavit*, v *Ora pro nobis* i, **Laudes**: an *Post partum Virgo* im, dif. • **f 37v** ps *Deus misereatur*, ps *Benedicite omnia* • **f 38** an *Post partum Virgo* dif., cap..... requiem, an *Sancta Dei Genitrix* im. dif., *Benedictus* • **f 39** an *Sancta Dei Genitrix* i, dif. Uwaga na marginesie: folio 23, folio 24, folio 25, coll *Concede nos famulos*, an *O quam pulchra es* dif., an *In odore virginittatis* dif., an *Pulchra es decora* • **f 39v** (**In Vigilia Assumptionis s. Mariae Virginis**) **Ad Missam**: int *Salve Sancta Parens* i, *Kyrie eleison* i, *Gloria in excelsis* i, coll *Concede quaesumus* i, epistula *Ab initio*, et ante saecula i, gr *Benedicta* nota: cum omnia, alv *Post partum Virgo*, nota: ut sequitur praeterea cum sequentia, Evangelia *Extollens vocem* i, of *Recordare* i, co *Regina mundi* i, nota: Quomodo est IX lectionum, co *Ave Regina caelorum* i, nota: *Alia omnia praeterea* habebis. Ad Vesperas sola antiphona super psalmos., (**Ad Vesperas**): an *Ecce tu pulchra es* i, dif., ps *Dixit Dominus* i, ps *Laudate pueri* i, ps *Laetatus sum* i, ps *Nisi Dominus edificaverit* i, ps *Lauda Ierusalem* i • **f 40** an *Ecce tu pulchra es* i, dif., cap *Sicut cynamonum* i, cap *Ecce tu pulchra es* i, dif. • **f 40v** r *Christi Virgo dilectissima*, – *Subveni Domina clamavitibus*, v *Quoniam peccatorum*, v *Subveni*, v *Gloria Patri et Filio*, – *Subveni*, (h) *Ave maris stella*, uwaga: tekst następnych zwrotek blisko zapisu muzycznego pierwszej strofy. • **f 41** v *Diffusa est gratia* i, *Propterea benedixit te Deus*, **Ad Magnificat**: Dominica die nota: antiphona super Magnificat, an *Nigra sum sed formosa* dif., **Feria Secunda antiphona super Magnificat**: an *Ave regina caelorum* dif., **Feria Tertia**: • **f 41v** an *Speciosa facta es* dif., **Feria Quarta antiphona de Domina**: an *Anima mea liquefacta est* dif. • **f 42** **Feria Quinta antiphona de Domina**: an *Spes desperatis* dif. **Feria Sexta antiphona super Magnificat de Domina**: an *Alma Redemptoris Mater* dif. • **f 42v** **Sabbato**: an *Tota pulchra es amica mea* dif. • **f 43** coll *Concede nos* i, v *Benedicamus* i, nota: Ad Completorium *Converte nos*, ps *Saepe expugnaverunt* i, ps *De profundis* i • **f 43v** ps *Domine non est exaltatum* i, h *Fiat porta Christi*, cap *Multae filiae*

congregaverunt, v Audi filia et vide • **f 44 Ad Nunc dimittis:** *Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison, Pater noster i, v Et ne nos inducas i, Sed libera nos i, v Verbum caro factum est i, Credo i, v Carnis resurrectionem i, – Et vitam aeternam, Amen i, v Dignare me laudare, – Da mihi virtutem contra hostes tuos, v Sentiant omnes, v In omni tribulatione, Succurre nobis parissima, v Ora pro nobis, Ut digni efficiamur i, v Domine exaudi orationem, Et clamor meus i, v Dominus vobiscum i, Et cum spiritu tuo i, Oratio Concede nos famulos tuos, nota: Sequitur collectae quae dicuntur post Salve Regina., coll *Porrige nobis quaesumus Domine* – tekst, coll *Concede quaesumus omnipotens Deus* – tekst, nota: item alia collecta, coll *Protege Domine famulos tuos* item alia collecta, coll *Beata et gloriosae Dei Genitricis* item alia collecta, coll *Famulorum tuorum quaesumus Domine* item alia collecta sequitur, coll *Interveniatur pro nobis quaesumus* item alia collecta, coll *Gratiam tuam quaesumus Domine* sequitur alia collecta, coll *Deus qui per resurrectionem* item alia collecta, nota: sequitur nunc ordo missarum secundum cursum et primo. • **f 44v (Missa pro defunctis):** int *Requiem aeternam*, ps *Te decet hymnus Deus in Syon*, gr *Requiem aeternam dona eis, v Absolve Domine* • **f 45 tr De profundis clamavi, Fiant aures, v Si iniquitates observaveris, v Quia apud te propitatio est, of Domine Iesu Christe*** • **f 45v v Quam olim Abrahae, v Hostias et preces • **f 46 v Requiem aeternam Dona eis, v Redemptor animarum, co Lux aeterna, v Cum sanctis tuis, Feria secunda:** uwaga: na marginesie *Gaude Maria*. • **f 46v** alv *Ave plena gratia, Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison, Kyrie eleison, Gloria in excelsis im, Sanctus* • **f 47 Sanctus, Agnus Dei • **f 47v De Visitatione gloriosa Mariae:** alv *Ave stillans melle, s Ave Verbi Dei parens* • **f 48v In Nativitate Mariae Virginis:** int *Gaudeamus omnes i, gr Audi filia et vide, v Specie tua, alv Nativitas gloriosae Virginis Mariae* • **f 49 s Stirpe Maria, regia procreata • **f 49v (of) Ave Maria, gratia plena • **f 50 Kyrie eleison, Et in terra pax hominibus • **f 51** int *Salve Sancta Parens, ps Sentiant omnes dif., gr Benedicta et venerabilis es, v Virgo Dei Genitrix* • **f 51v Die Dominica Tempore Paschali:** alv *Pascha nostrum, v Epulemur in azymis, Feria Secunda:* alv *Nonne cor nostrum* • **f 52 Feria Tertia: alv *Surgens Iesu Dominus, Feria Quarta:* alv *Christus resurgens ex mortuis* • **f 52v Feria Quinta: alv *In die resurrectionis, (Feria Sexta):* alv *Dicite in gentibus, alv Surrexit Dominus et occurens* • **f 53** alv *Virga Iesse floruit, nota: Lauda non cantat Hodiernae sequentia folio 67., alv Felix es sacra* • **f 53v** alv *Maria Dei Genitrix, nota: Feria Quinta, uwaga: na marginesie sequentia Gaude folio 69, Feria Quarta folio 46, sequentia de s. Maria na fol. 68 an 70, Feria Quinta Laetamini sequentia. O Beata beatorum folio 70. Feria Sexta alia sequentia. Folio 55 Sabbato sequentia. Ave praeclara folio 65., alv O consolatrix pauperum* • **f 54** alv *Ave benedicta Maria* • **f 54v** alv *O Maria rubens rosa* • **f 55 Feria Sexta: alv *Subveni mater pia* • **f 55v s Virgini Mariae laudes, uwaga: na marginesie incypity zwrotek Victime paschali laudes, z których zapożyczono melodie. Nota: sequentia Tempore Paschali de Domina. • **f 56 s Mane prima Sabbati** – alia Tempore Paschali • **f 57 of Felix namque es, of Recordare Virgo mater •********************

f 57v co *Beata viscera Mariae Virginis*, co *Regina mundi et Domina*, co *Ave regina caelorum* • • **f 58 – 61** *Kyrie – Gloria* • • **f 61v – 63v** *Sanctus – Agnus Dei* **In die Ascensionis**: alv *Ascendi Deus in iubilatione* • **f 64** (**In festo Paentecostes**): int *Spiritus Domini replevit*, ps *Confirma hoc Deus* dif., alv *Emitte Spiritum tuum*, alv *Veni Sancte Spiritus*, uwaga: Pod wersestem dopisano: *Ave Virgo Maria caeli regina mundi et Domina Suscipe tuorum devotorum preces servorum*. • **f 64v** (s) *Veni Sancte Spiritus* • **f 65** of *Confirma hoc Deus*, co *Factus est repente* • • **f 65v – 75** **De Domina sequentiae secundum ordinem**: (s) *Ave praeclara maris stella, Hodiernae lux diei* Item de s. Maria, *Verbum bonum* – Item alia de Domina, *Gaude Maria templum* – Item alia de Domina Feria Quarta, *Gaude mater luminis* – Item alia Domina Feria Tertia, *Veni Virgo Virginum* – alia de Domina Feria Quarta, alv *Laetamini in Virgine, O beata beatorum angelorum Domina, Salve, Virga, stirpis Iesse* – alia de Sancta Maria sequentia, *Ave clara stella maris, Ave cella novae legis, Gaude Virgo dulcissima* – alia prosa • **f 77v** **In honore Beatissimae Mariae Virginis**: ps *Venite exultemus Domino* • **f 78** ps *Venite exultemus Domino* uwaga: inna melodia • **f 78v** **Feria Sexta**: alv *Dulcis mater dulci nato* • **f 79** s *Stabat Mater gloriosa* nota: *Sexta Feria* • **f 80** *Kyrie, Gloria* im, an *Surge amica mea* dif. • **f 81** r *Quae est ista quae ascendit, – Ista est speciosa, v Gloria Patri et Filio* • **f 82** – *Et universi* **In Assumptione Sancta Mariae: Ad Vesperas antiphona**: an *Ecce tu pulchra es amica mea*, ps *Laudate pueri* i, dif., an *Sicut lilium*, ps *Laudate Domino* i, dif., an *Cantus distillans* i, dif., an *Emissiones tuae*, ps *Laudate Dominum quoniam* dif., an *Fons ortorum*, ps *Lauda Ierusalem* i, dif. • **f 82v** cap *Quae est ista quae ascendit, r Felix namque* i, vel *Quae est ista quae ascendit, h Ave Maris stella, v Diffusa est gratia* i, **Ad Magnificat**: an *Virgo prudentissima, Magnificat* dif., coll *Deus qui virginitatem, Ad Completorium*: h *Fiat porta* i, nota: *Super Nunc dimittis una de codem., Ad Matutinum*: inv *In horae* i, (**In Nocturno**): an *Exulta tu es Sancta Dei Genitrix*, ps *Domine Dominus noster* i, dif., an *Paradisi partae*, ps *Caeli enarrant* i, dif., an *Speciosa facta*, ps *Domini est terra* i, dif., v *Diffusa est gratia* i, lectio *Hodie gloriosa semper Virgo* • **f 83v** r *Vidi speciosam sicut columbam, – Et sicut, v Quae est ista quae ascendit, – Et* • **f 84** r *Sicut cedrus exaltata, – Dedi, v Et sicut cynamonum, – Dedi, (r) Quae est ista quae processit, – Et reginae* • **f 84v** v *Quae est ista quae ascendit* uwaga: nad wersestem dopisano *Gloria Patri et Filio.*, **In II Nocturno**: an *Specie tua et pulchritudine* dif., an *Adiuva eam Deus* dif., an *Sicut laetantium omnium* dif., v *Specie tua* i • **f 85v** r *Beatam me dicent, – Et sanctum, v Et misericordia eius, Et sanctum* • **f 86** (r) *Ornatam in monilibus, – Et videntes, v Astitit regina ad dexteris tuis*, • **f 86v** (r) *Beata es Virgo Maria, Intercede, – Ave Maria, gratia plena* • **f 87** – *Intercede, In III Nocturno*: an *Gaude Maria Virgo* dif., an *Dignare me laudare Virgo* dif., an *Haec est quae nescivit* dif., v *Adiuva eam* i, nota: versiculum • **f 87v** r *Super salutem et omnem, – Nam et chori, v Paradisi porta per Eram* uwaga: nad wersestem dopisano *Gloria Patri et Filio* • **f 88** r *Ista est speciosa, v Specie tua et pulchritudine* • **f 88v** r *Felix namque* i, **Ad Laudes**: an *Assumpta est Maria* dif., an *Maria Virgo*

assumpta est dif. • **f 89** an *In odore ungentorum tuorum* dif., an *Benedicta filia tua* dif., an *Pulchra es et decora* dif., cap *In omnibus regem* i, v *Audi filia* i, v *Audi filia* i, • **f 89v** **Ad Benedictus:** an *Quae es ista quae ascendit* dif., coll *Veneranda nobis Domine*, nota: Ad horas an de laudibus. Ad tertiam cap., (**Ad tertiam**): cap *Et sic in Sion* i, **Ad Sextam:** cap *Ecce praedicavi* i, **Ad Nonam:** cap *Quasi cedrus* i, nota: In II Vesperis an de laudibus ex primi versus cap., (cap) *Sicut cynamonum* i, r *Super* i, h *Ave maris* i, v *Diffusa est gratia* i, **Ad Magnificat:** an *Hodie maria Virgo* dif., coll per octavis *Concede nobis quaesumus omni – potens Deus* • **f 91** s *Omnes sancti Saeraphin* • **f 91v** alv *Vox exultationis* • **f 92** of *Mirabilis Deus in sanctis, Sanctus* • **f 92v** an *Nativitas tua Dei Genitrix Virgo* • **f 93** (**In Assumptione Mariae Virginis**) **Ad Missam:** int *Gaudeamus omnes*, ps *Eruclavit cor meum*, gr *Propter veritatem*, v *Audi filia* • **f 93v** alv *Assumpta es Maria*, s *Congaudent angelorum chori gloriosae virgini* • **f 95** of *Diffusa* i, nota require *Purificationis Mariae.*, co *Diffusa est gratia* **In Nativitate BMV Ad Vesperas:** an *Ortus conclusus est* dif., ps *Omnia Lauda*, an *Tota pulchra est* i, an *Anima mea* i, nota: require ante..., an *Descendit in ortum* dif., nota: require ante... • **f 95v** an *Ibo mihi ad montem* dif., cap *Dilectus meus* • **f 96** r *Solem* i, h *Gaude visceribus mater* i, v *Diffusa* i, **Ad Magnificat:** an *Nativitas tua Dei Genitrix, Magnificat* dif., coll *Famulis tuis quaesumus Domine*, **In die Praesentationis Mariae:** coll *Deus qui beatae Mariae Virginis*, (**Ad Matutinum**): inv *Corde et voce simul Christum*, ps *Venite im* • **f 96v** (**In I Nocturno**): an *Ecce tu pulchra* i, sequitur antiphonae, an *Sicut lilium* i, psalmi de Domina, an *Cuius* i, v *Diffusa* i, (r) *Hodie nata est Beata Virgo, Cuius vita* • **f 97** v *Beatissimae Virginis Mariae Nativitatem*, – *Cuius*, r *Beatissimae Virginis Mariae Nativitatem*, – *Intercedat ad Dominum Iesum Christum*, v *Hodie nata est Virgo Maria* • **f 97v** r *Solem iustitiae*, – *Stella Maria*, • **f 98v** *Cernere divinum lumen*, v *Gloria Patri et Filio* **In Nocturno:** an *Emissiones tuae* i, an *Fons ortorum* i, an *Veniat dilectus meus* dif. • **f 98v** r *Diem festum praecelsae genitricis*, – *Quo inchoata*, v *Nativitatem hodiernam*, – *Quo* • **f 99** r *Corde et animo*, – *Ut*, v *Cum iocunditate*, – *Ut* • **f 99v** r *Ad mitum Domini*, – *Sicut spina rosa*, v *Ut vicium virtus*, – *Sicut, Gloria Patri et Filio*, – *Sicut*, **In III Nocturno:** an *Veni in ortum meum* dif. • **f 100** an *Comedi favum cum melle* dif., an *Talis est dilectus meus* dif., *Secundum Matheum, Liber Generationis* • **f 100v** r *Regali ex progenie*, v *Corde et animo* • **f 101** r *Strips Iesse Virgam*, – *Et super* • **f 101v** v *Virgo Dei Genitrix*, – *Et*, v *Gloria Patri et Filio*, **Ad Laudes:** an *Nativitas gloriosae Virginis* dif., an *Nativitas est hodie*, an *Regali ex progenie Marie* dif. • **f 102** an *Corde et animo* dif., an *Cum iocunditate Nativitatem* dif., cap *Sicut cynamonum* i, vel *Dominus possedit me*, v *Audi filia* i, nota: super *Benedictus.*, **Ad Benedictus:** an *Nativitatem hodiernam*, ps *Benedictus* dif. • **f 102v** coll *Famulis tuis* i, nota: Ad horas antiphona de laudibus., **Ad Tertiam:** cap *Haec dum erat*, **Ad Sextam:** cap *Quando pendebat fundamenta*, **Ad Nonam:** cap *Nunc ergo filii audite*, nota: In II Vesperis antiphona super psalmos. Psalmi de Domina., cap *Beatus homo qui audit*, r *Ad mutum* i, h *Gaude visceribus* i, v *Diffusa est* i, **Ad Magnificat:** an *Qu-*

ando nata est Virgo • f 103 *Magnificat* i, dif., nota: Nunc sequitur commune. Et Primo Invitatorium ad Mathutinum., **De Visitatione gloriosae Virginis Mariae In I Vesperis:** cap *Signum magnum apparuit* i, r *O praeclara* i, nota: cap dicitur, cap *Ecce venit iste saliens*, **Ad Tertiam:** cap *Dilectus meus*, **Ad Sextam:** cap *Vox turturis audita est*, **Ad Nonam:** cap *Surge, propera amica mea*, r *Surge propera* i, h *Assunt festa* i, v *Diffusa est gratia* i, **Ad Magnificat:** an *Magnificet Dominum totum*, *Magnificat* dif., coll *Deus qui in Visitatione*, nota: sequitur collecta per hebdomadam., an *Exsurgens autem Maria* dif. • f 103v **In Nativitate Sanctae Marie Virginis:** h *Gaude inscentibus Mater* – tekst, an *O quanta vis amoris* (**Ad Matutinum**): inv *In honore Mariae* • f 104 ps *Venite*, (**In I Nocturno**): an *Quam gloriosa et admirabile*, ps *Domine Dominus noster* im, an *Caeli stupent in Maria*, ps *Caeli enarrant* im, an *Verax est terra Domini*, ps *Domini est terra* im, v *Diffusa est gratia* i, r *Surge propera amica mea*, – *Quem*, v *Audi filia et vide*, – *Quem*, r *Ibo ad montem* • f 104v – *Quod factum est*, v *Viam mandatorum*, – *Quod factum*, v *Gloria Patri et Filio*, – *Quod factum*, r *O praeclara stella*, – *Te precamus*, v *Ad te clamant omnes* • f 105 – *Te precamus*, v *Gloria Patri et Filio*, – *Te precamus*, **Ad Laudes:** an *In Mariae Virginis utero* dif., an *Iubilet Deo omnis terra* dif., an *Fecit Dominus potentiam* dif., an *Deposuit potentes de sede* dif., an *Esurientes inplevit bonis* dif., an *Benedictus Dominus Deus* • f 105v ps *Benedictus* i, dif., an *Magnificet Dominum totum*, ps *Magnificat*, h *Assunt festa iubilea* • f 106 *Ave Sanctissima Maria, mater Dei* • f 108 (**Officium Defunctorum**) (**In I Nocturno**): r *Credo quod Redemptor*, – *Salvatorem*, v *Quem visurus sum*, lectio *Vedet animam meam* – tekst • f 108v r *Qui Lazarum resuscitasti*, – *Tu eius Domina*, v *Qui venturus es*, – *Tu*, lectio *Manus tuae fecerunt me*, r *Domine quando veneris*, – *Quia peccavi nimis*, • f 109 v *Comissa mea Dominae pavesco*, – *Quia*, (**In II Nocturno**): an *In loco pascue*, ps *Dominus regit* i, dif., an *Directa iuventutis meae*, ps *Lauda anima mea* i, dif., an *Credo videre bona Domini*, ps *Dominus illuminatio mea* i, dif., v *Dilecta iuventutis meae*, lectio *Responde mihi* • f 109v r *Heu mihi Domine*, – *Dum veneris*, v *Omnia mea turbata est*, – *Dum*, lectio *Homo natus de muliere* • f 110 r *Ne recorderis peccata mea*, – *Dum veneris*, v *Dirige Domine Deus meus*, – *Dum*, lectio *Quis mihi hoc tribuat*, r *Peccantem me cotidie*, – *Quia in interno* • f 110v v *Deus in nomine tuo*, – *Quia*, (**In III Nocturno**): an *Conplaceat tibi Domine*, ps *Expectans expectavi* im, an *Sancta Domine animam meam*, an *Sitivit anima*, ps *Quemadmodum*, v *Anima mea turbatur est valde* lectio *Spiritus meus* • f 111 r *Redemptor meus vivit*, – *Et renovabuntur*, v *Lauda amica mea*, – *Et renovabuntur*, lectio *Pelli meae consumpti* • f 111v r *Libera me Domine de viis*, – *Qui portas*, v *Clamantes et dicentes*, – *Quia portas* • f 112 r *Libera me Domine de morte*, – *Quando caeli*, v *Dies illa dies irae*, – *Quando*, v *Dum veneris*, **Ad Laudes:** antiphonae: an *Exultabunt ossa humiliata*, ps *Miserere mei* i, dif., an *Exaudi Domine orationem meam*, ps *Te decet hymnus* i, dif, an *Me suscepit* • f 112v ps *Deus meus* i, dif., an *A porta inferi*, ps *Ego dixi: In dimidio* i, dif., an *Omnis spiritus laudet Dominum*, ps *Laudate Dominum* i, dif., v *A porta inferi*. *Ezue Dominum* i, an

Ego sum resurrectio et vita, ps *Benedictus Dominus* i, dif., *Kyrie eleison*, *Christe eleison* – tekst, *Pater noster* i, *Et ne nos* i, *Libera nos* i, *A porta inferi* i, *Exultet Domine* i, v *Credo videre bona Dominum*, v *Et alias pauper*, v *In vitam aeternam*, v *Requiem aeternam* i, *Domine exaudi* i, *Dominus nolis*, oratio *Pia quis Domine*, *In an...*, coll *Deus qui nos Patrem*, nota: *Item coll.*, *Deus cuius*, oratio *Fidelium Deus omnium* nota: post Missam conduit, *Famulo tuo*, r *Credo quod redemptor* i, oratio *Famulo tuo* • f 113v r *Quia Lazarum* i, *Kyrie eleison*, *Christe eleison*, *Kyrie eleison* – tekst, *Pater noster* i, *Et ne nos inducas* i, v *A porta inferi* i, v *Credo videre bona* i, v *Requiem aeternam*, *Requiescant in pace*, v *Domine exaudi*, *Dominus vobiscum*, oratio *Inclina Domine aurem tuam*, r *Libera me Domine*, h *Assunt festa iubilea* • f 114 **In festo Visitationis Beatae Virginis Mariae Ad Vesperas** antiphonae: an *Exurgens autem Maria*, ps *Laudate pueri* i, dif., an *Et factum est ut audivit Elizabeth* • f 114v ps *Laudate Dominum omnes* i, dif., an *Exclamavit Elizabeth voce magna*, ps *Lauda anima* i, dif. an *Et unde mihi hoc* • f 115v ps *Laudate Dominum*, an *Et beata quae credidisti*, ps *Lauda Ierusalem*, ps *Assunt festa iubilea*, v *Diffusa est gratia* • f 116 **Ad Magnificat** antiphona: an *O quanta vis amoris* dif., (**Ad Matutinum**): inv *In honore Mariae Virginis*, ps *Venite im*, **In I Nocturno**: an *O Quam Gloriosam* dif., an *Caeli stupent in Maria* • f 116v ps *Caeli enarrant* i, dif., an *Verax est terra*, ps *Domini est terra* i, dif., v *Diffusa est gratia* i, r *Surge propera* • f 117 – *Et veniam*, v *Audi filia et vide*, – *Et veniam*, r *Et dilectus meus*, – *Intra praecordia*, v *Quam dulcia*, – *Intra* r *Ibo ad montem*, – *Quod factum est*, v *Viam mandatorum* • f 118 – *Quod factum*, v *Gloria Patri*, et *Filio*, *Quod factum*, nota: *responsorium in II Nocturno.*, **In II Nocturno**: r *Ecce ista venit saliens*, – *Similis est dilectus meus*, v *Exultavit ut gigas*, – *Similis* • f 118v r *Felices matres sed nati feliciores*, – *Et quem gessere felicia*, v *Felix domus, felix familia*, – *Et quem gessere*, r *O praeclara stella maris* • f 119 – *Te precamur in hoc festo*, v *Ad te clamant omnes* • f 119v – *Te precamur*, *Gloria Patri*, et *Filio*, nota: *responsorium in III Nocturno.*, **In III Nocturno**: r *Speciosas filias cumulantes*, – *Thesouro ventris*, v *Exulta et lauda* • f 120 – *Thesouro ventris*, r *Avis autem Maria*, – *Et sanctum nomen eius*, v *Et misericordia eius* • f 120v – *Et Sanctum*, r *Magnificat anima mea*, – *Quia respexit*, v *Ecce enim ex hoc beatam* • f 121 – *Quia*, v *Gloria Patri*, et *Filio*, – *Quia*, (**Ad Laudes**): an *In Mariae Virginis utero parata* dif., an *Iubilet Deo omnis terra* dif., • f 121v an *Fecit Dominus potentiam* dif., an *Deposuit potentes de sede* dif., • f 122 an *Esurientes implevit bonis* dif., **Ad Benedictus**: an *Benedictus Dominus Deus*, ps *Benedictus* i, dif., nota: *Responsorium in II Vesperis*. • f 112v **In II Vesperis**: r *Suscepit Israel puerum suum*, – *Sicut locutus est*, v *Iuravit Dominus David veritatem* • f 123 – *Sicut locutus*, v *Gloria Patri*, et *Filio*, **Ad Magnificat**: an *Magnificet Dominum totum genus* • f 123v *Magnificat* i, dif., alv *Imperatrix egregia* • f 125 **De s. Nicolao**: an *Iste homo ab adolescentia sua* dif., an *Beatus Nicolaus iam triumpho potitus*, an *Illi nimirum* • f 126v r *O florens rosa Mater Domini*, – *O fecundisi* • f 127 alv *Sancta Dei Genitrix*, **In festo Mariae Magdalena** • f 128 **In I Nocturno**: an *Beata Dei Genitrix Maria*, an

Sancta et immaculata virgini, **In II Nocturno**: an.... *mater virum*, an *Continet in ingremio*, an... *est cor virginis*, **In III Nocturno**: an *Congratulam mihi omnes*, an *Beata et venerabitis*, an *Felix namque i* • **f 129 De s. Anna** antiphona, **In I Vesperis In die s. Jacobi**: an *Magnificet Dominus almae Virginis* dif., an *O lampas mundi, o lumen* dif. • **f 129v In II Vesperis**: • **f 130** an *Exultas Anna* dif. • **f 130v** alv *O gloriosa Mater Christi Maria* • **f 131 s Imperatrix Gloriosa potens** • **f 133v r** *Beata et venerabilis, – Iacebat in praesepio*, v *Domine audivi auditum tuum* • **f 134 r** *Naesciens Mater Virgo, – Salvatorem* • **f 134v v** *Beata viscera Mariae Virginis, – Salvatorem* • **f 135 In festo Mariae Magdalenae** alv *Sancta Dei Genitrix* • **f 135v** an *Ferculum fecit sibi* dif. • **f 136 v r** *Dum transisset sabbatum, – Ut venientes ungerent Iesu* • **f 137 v** *Et valde mane, – Ut venientes* • **f 137v In festo Dedicatione Templi Ad Missam**: int *Terribilis est locus iste*, ps *Quam dilecta tabernacula* dif. • **f 138 gr** *Locus iste a Deo factus est, v Deus cui adstat Angelorum chori* • **f 138v** alv *Vox exultationis*

Ms. 182 Musical Manuscript Stored in the Capitular Library in Wrocław

Summary

The paper deals with a musical manuscript, currently stored in the Division of Special Collections of the Capitular Library in Wrocław, marked with signature number ms. 182. The manuscript is written on 113 sheets of double tanned parchment and on 34 sheets of paper, which were added to the Code later. Palaeographic analysis revealed that the manuscript had been written by at least four scribes. The character of letters in the main part is close to Italian *Rotonda*, while the character of writing in the remaining parts is italicised, similar to *Bastarda* and Gothic *Currenta*. Musical notation is similar to the Messina notation, which is a sub-type of Gothic notation. The manuscript is to the same degree a gradual and an antiphonal. It contains Eucharistic and breviary songs, meant mainly in honour of Saint Mary the Virgin, plus *Requiem aeternam* and *Terribilis est* forms. Repertoire of the manuscript seems to be highly convergent with diocesan tradition. This is illustrated by the list of *Ordinarium missae* songs and the method of their notation, as well as by the content of sequences used mainly in diocesan liturgy. The presence of *Gaude virgo dulcissima* hymn in the manuscript reveals its connection with Premonstratensian circles of Saint Vincent's monastery in Wrocław, while the list of hallelujah verses associated with Easter cycle is characteristic of the diocese of Cracow. It also proves that the manuscript must have been written in Poland. Both the shape of letters and the presence of religious holidays related to the Visitation (1441) and Presentation of Saint Mary the Virgin suggest that the manuscript was written at the turn of the 15th and 16th century. The manuscript ms. 181, also stored in the Chapter Library in Wrocław, is similar to the discussed manuscript. Paleographic analysis of both manuscripts allows presumption that ms. 182 was the archetype of ms. 181.

Transl. by *Andrzej Wątroba*